

Ocena dorobku
naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego oraz popularyzatorskiego
dra Michała Rzeszewskiego
mającego stanowić podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie
geografia społeczno–ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Niniejsza recenzja (ocena dorobku) wykonana została na podstawie uchwały nr 023/2021/2022 Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 14 kwietnia 2021 r. Postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Michałowi Rzeszewskiemu w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna zostało wszczęte w dniu 14 grudnia 2021 r.

W myśl zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 – tekst jednolity), w art. 219 ust. 1, do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która poza tym, że posiada stopień doktora, legitymuje się osiągnięciami naukowymi lub artystycznymi, uzyskanymi po otrzymaniu stopnia doktora, które stanowią znaczny wkład autora(-ki) (habilitanta(-tki)) w rozwój określonej dyscypliny naukowej, lub artystycznej oraz wykazuje się on/ona istotną aktywnością naukową, lub artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Recenzja **składa się z trzech zasadniczych części**, a mianowicie oceny:

- przedłożonego cyklu publikacji naukowych pod tytułem „Cyfrowe media przestrzenne w badaniach geograficznych”, mającego stanowić osiągnięcie naukowe w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie geografia społeczno–ekonomiczna i gospodarka przestrzenna;
- pozostałych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora, z uwzględnieniem współpracy zagranicznej;
- dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego.

Części te zostały poprzedzone krótkim opisem życiorysu naukowego Habilitanta.

Życiorys naukowy

Dr Michał Rzeszewski jest absolwentem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 2006 roku ukończył geografię i uzyskał tytuł magistra w specjalności kształtowanie środowiska przyrodniczego (tytuł pracy magisterskiej „Ocena zagrożenia w otoczenia Zalewu Szczecińskiego i wybrzeży Zatoki Pomorskiej wskutek przyspieszonego wzrostu poziomu Bałtyku południowego; kwantyfikacja zagrożonych zasobów środowiska i scenariusze spodziewanych zmian”). W 2011 roku Habilitant uzyskał stopień naukowy doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii również na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Warto zauważyć, że podstawą uzyskania stopnia była rozprawa pod tytułem „Wpływ przyspieszonego wzrostu poziomu morza na zmiany chemizmu i natężenie akumulacji osadów geosystemów delt wstecznych środkowego wybrzeża południowego Bałtyku”. Mieściła się ona zatem w ramach geografii fizycznej. Okres jaki upłynął pomiędzy uzyskaniem stopnia doktora a wszczęciem postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego wyniósł zatem 10 lat. Uznać to należy za standardowy okres przejścia pomiędzy etapami rozwoju kariery naukowej w Polsce. Przy czym w przypadku Habilitanta nastąpiła równocześnie reorientacja zainteresowań badawczych.

Również kariera zawodowa Habilitanta związana jest z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Mianowicie w okresie 2010-2011 był zatrudniony jako wykładowca w Instytucie Geoekologii i Geoinformacji Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych, następnie od 2011 roku jako adiunkt w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych (obecnie Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej). W tym przypadku nastąpiła również wyraźna zmiana otoczenia naukowego, bowiem został członkiem zespołu Zakładu Zachowań Przestrzennych Człowieka. Dodać należy, że w chwili obecnej (lipiec 2022) pracownicy tego zespołu zatrudnieni są w Pracowni Geografii Krytycznej, której kierownikiem jest dr Michał Rzeszewski. Według opisu profilu pracowni podejmuje ona „tematy z pogranicza planowania, geografii cyfrowej, geografii człowieka i socjologii”. Jest to więc kierunek zbieżny merytorycznie z przedstawionym osiągnięciem naukowym Habilitanta.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Jako osiągnięcie naukowe, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.), Habilitant wskazuje cykl publikacji naukowych pod tytułem „Cyfrowe media przestrzenne w badaniach geograficznych”. Cykl składa się z siedmiu publikacji, z których wszystkie są to artykuły naukowe, przy czym pięć z nich została opublikowana w języku angielskim, dwa w języku polskim. Wszystkie opracowania angielskojęzyczne ukazały się w czasopiśmie posiadający

Impact Factor w zestawieniu Journal Citation Reports. Habilitant w przypadku publikacji współautorskich załącza do dokumentacji oświadczenia współautorów odnośnie podziału pracy, wkładu w poszczególne publikacje. Deklaracje tego samo w przypadku wkładu dra Rzeszewskiego są zawarte w Autoreferacie. Opis wkładu autorskiego do publikacji stanowiących składowe przedkładanego osiągnięcia naukowego sprowadza się głównie do deklaracji pracy nad poszczególnymi częściami artykułów. Z jednej strony nie do końca można wnioskować na tej podstawie o konkretnym podziale procentowym wkładu (który często jest określany w tego typu oświadczeniach), z drugiej strony przedstawiony w oświadczeniach „rozdział” pracy jest klarowny i daje pojęcie o zakresie merytorycznego udziału/współudziału poszczególnych osób w stworzeniu danego opracowania.

Oczywiście kwestią dyskusyjną jest na ile opracowania współautorskie powinny być przedmiotem oceny indywidualnego wkładu w rozwój dyscypliny. O ile są to bezsprzecznie istotne komponenty dorobku, to w przypadku rzeczonoego wkładu mogą zawsze pojawiać się wątpliwości. Specyfika pracy w zespołach badawczych, publikowania wyników wspólnych prac nie pozwala często, nawet pomimo jasnych deklaracji, na rozdzielenie „zasług” wszystkich autorów; pominięcie wzajemnych inspiracji i rzeczywistego przełożenia poszczególnych osób na finalny (merytoryczny) rezultat prowadzonych badań. W przypadku ocenianego dorobku dra Michała Rzeszewskiego należy jednak zauważyć, że publikacje współautorskie to zawsze wspólne dzieło nie więcej niż dwójki autorów oraz skład autorski jest zmienny. Współautorzy Habilitanta reprezentują różne ośrodki naukowe; również ich główne obszary zainteresowań badawczych (i kompetencje) są różne. Stąd też można stwierdzić, że ich dobór w przypadku wspólnych prac był podyktowany względami merytorycznymi i możliwością wniesienia istotnego „ładunku” wiedzy i umiejętności w prowadzone przez Habilitanta badania.

Odnosząc się do tytułu osiągnięcia naukowego należy zauważyć, że o ile oddaje on ogólną zawartość treści publikacji i ogólnych zainteresowań Habilitanta to nie jest sformułowany w sposób problemowy. Również należałoby wyraźnie określić cel i przedmiot cyklu badań, pomocne mogłyby okazać się hipotezy.

Habilitant dzieli cykl publikacji **na trzy kategorie tematyczne**, przypisując poszczególne opracowania do każdej z nich. W związku z tym, że ukazały się one głównie w uznanych czasopismach naukowych, przestrzegających rzetelności procesu recenzyjnego, w swojej opinii skupię się w dużej mierze na wartościowaniu wkładu w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Pierwszym temat został sformułowany w następujący sposób: „Media przestrzenne jako cyfrowa reprezentacja miejsca”. Jest on reprezentowany przez dwa opracowania.

Artykuł „**Cyberpejzaż miasta w trakcie megawydarzenia: Poznań, Euro 2012 i Twitter**” ukazał się w jednym z wiodących polskich czasopism w tematyce geografia społeczno-

ekonomiczna i gospodarka przestrzenna (Studia Regionalne i Lokalne). Autor odwołuje się w opracowaniu do koncepcji cyberpejzażu (*cyberscape*), jednej z wielu proponowanych przez geografów w celu przedstawiania relacji/związków pomiędzy przestrzenią cyfrową a rzeczywistą. Cyberpejzaż to „obraz miasta dostępny z zewnątrz, zapośredniczony poprzez media przestrzenne” (s. 13 Autoreferatu). Habilitant w warstwie empirycznej opracowania opiera się na danych pozyskanych z portalu Twitter, który często pełni rolę „dostawcy” danych na rzecz badań geograficznych. Kolejnym źródłem danych był portal Flickr. Z perspektywy istotności danych należy zauważyć, że portale te nie cieszą się/nie cieszyły się dużą popularnością wśród polskich użytkowników Internetu, a ich główną zaletą jest dostępność do danych. Artykuł posiada charakter studium przypadku i opiera się o analizę zarówno rozmieszczenia w przestrzeni miasta zgeokodowanych tweetów, jak i analizę ich treści. Analiza zagęszczenia wpisów na Twitterze oraz ich treść wyraźnie wskazują na dużą dynamikę cyberpejzażu miasta. W zależności od miesiąca zmienia się popularność miejsc w przestrzeni cyfrowej. Zmiany te też są powodowane odbywaniem się dużego wydarzenia w mieście, co jest istotą opisywanych w opracowaniu badań. Dynamika ta nie jest czymś zaskakującym, jednak jej wskazanie, wraz z odwołaniem się do cech przestrzeni, należy uznać za bardzo wartościowe. Warto zauważyć, że Habilitant krytycznie podchodzi do wyników badań „są one dalekie od obejmowania choćby znacznej części cyfrowego cienia Poznania” (s. 15 Artykułu), zwracając jednak równocześnie na niemożność przybliżenia się do całościowego określenia cyberpejzażu, gdyż z natury jest on zależny od wielu czynników, w tym kulturowych czy technologicznych. Oceniając opracowanie należy również zauważyć, że o ile nie jest ono pionierskie w literaturze światowej, to jest na pewno jednym z pierwszych (o ile nie pierwszym) opracowaniem empirycznie odwołującym się do zagadnień cyfrowej reprezentacji miejsca w skali wewnątrzmięskiej w polskiej literaturze geograficznej. Empiryczny wkład podkreśla zresztą sam Habilitant w ostatnim zdaniu swojego opisu artykułu w Autoreferacie (s. 14 „...prezentowany artykuł daje empirycznie podbudowany materiał do dyskusji...).

Opracowanie pod tytułem „**Virtual place during quarantine – a curious case of VRChat**” (współautorstwo L. Evans) znalazło się w tematycznym tomie (poświęcony cyfrowym zjawiskom związanym z geografią pandemii) poznańskiego czasopisma *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*. Artykuł, odwołując się do pandemii COVID-19, ma na celu ukazanie roli rzeczywistości wirtualnej (*virtual reality* – VR) w dostarczaniu „miejsca” dla interakcji pomiędzy ludźmi niezależnie od ich fizycznej lokalizacji. Bazą do wnioskowania jest analiza jednej z platform społecznościowych (VRChat) przeznaczonej dla użytkowników VR. W opracowaniu badaniom podlegały recenzje użytkowników odnośnie gier, co miało dostarczyć informacji o doświadczeniach użytkowników odnośnie percepcji przestrzeni/miejsca oraz przywiązania do miejsca. Godnym podkreślenia jest podejście do badań i zrozumienia analizowanego zjawiska przez Autorów, którzy poświęcili sporo czasu na

zdobywanie własnych doświadczeń odnośnie korzystania z platformy i interakcji z jej użytkownikami. Badania prowadzono dla okresu przed i podczas pandemii COVID-19. Autorom przyświecało założenie, że VR posiada możliwość zapewnienia wrażenia immersji i obecności, co powinno przełożyć się na przywiązanie do miejsca w rzeczywistości wirtualnej (w zastępstwie przestrzeni publicznej). Podkreślić należy, że opracowanie posiada niewątpliwą zaletę prezentacji podejmowanych jeszcze stosunkowo rzadko na gruncie geografii badań nad rzeczywistością wirtualną. Kwestie „przestrzenności” VR, doświadczania cyfrowych światów, ich wpływa na relacje społeczne są jednym z istotnych kierunków badań, prowadzących do zrozumienia znaczenia miejsca w kontekście digitalizacji funkcjonowania społeczności. Jak zwraca uwagę Habilitant w Autoreferacie (s. 15) artykuł prezentuje „nowe ujęcie problematyki mediów przestrzennych w kontekście nie tylko cyfrowego zapośredniczenia ale i wirtualnego doświadczenia przestrzenności”. Opracowanie posiada charakter wstępu do dalszych badań – wynika to wyraźnie z treści opracowania i niepotrzebnie w Autoreferacie znalazła się wzmianka o przyszłej analizie dalszych wyników badań. Autoreferat powinien przedstawiać osiągnięcie naukowe kompletne. Dr Michał Rzeszewski stwierdza w Autoreferacie (s. 15), że największym wkładem opracowania jest zawarcie w nim „empirycznych przesłanek przemawiających za tym, że wirtualne światy mogą w istocie zastępować pewne funkcje fizycznej przestrzeni publicznej”. Można zgodzić się z tym spostrzeżeniem w zakresie VR, jednak warto wspomnieć, że jest to naturalny rozwój wszystkich dotychczasowych „użyteczności” związanych z korzystaniem z Internetu. Czaty internetowe, media społecznościowe również pełniły/pełnią „przestrzeń” dla społecznych interakcji (oczywiście w inny sposób i w innym zakresie).

W przypadku pierwszego tematu należy zauważyć, że przedstawione jako element osiągnięcia naukowego dwa opracowania prezentują wysoki poziom naukowy. Stwierdzić można, że dr Michał Rzeszewski stara się podejmować ambitne, nowe wyzwania badawcze. Zarówno bowiem analizy cyberpejzażu, jak i rzeczywistości wirtualnej w momencie ich podejmowania były/są jeszcze stosunkowo słabo reprezentowane (szczególnie w Polsce) na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Habilitant nie otwiera zupełnie nowych pól badawczych, nie tworzy podstaw pod nowe teorie czy koncepcje, jednak umiejętnie jest w stanie połączyć pojawiające się w głównym nurcie cyfrowej geografii zakresy tematyczne z kontekstem specyficznych środowisk/wydarzeń.

Drugi temat w ramach osiągnięcia naukowego brzmi w sposób następujący: „Media przestrzenne jako narzędzie planowania przestrzennego”. Został przedstawiony na podstawie dwóch współautorskich artykułów.

Opracowanie „**Usability and usefulness of internet mapping platforms in participatory spatial planning**” (współautorstwo J. Kotus), został opublikowany w jednym z wiodących geograficznych czasopism (Applied Geography, IF=3,51). Główną osią rozważań

jest użyteczność narzędzi PPGIS (*Public Participation Geographic Information Systems* - partycypacyjne systemy informacji geograficznej), czyli map internetowych w procesach planowania przestrzennego. W warstwie empirycznej wykorzystano metody umożliwiające śledzenie/rejestrowanie wzroku użytkownika (*eye-tracking*) testowej aplikacji PPGIS. Są to metody stosunkowo dobrze znane i często wykorzystywane na gruncie badań nad percepcją, określaniem skupiania uwagi użytkownika map i pozwalają poprzez zrozumienie interakcji na linii użytkownik-mapa (w tym podejmowania decyzji) na tworzenie lepszych rozwiązań (m.in. projektowanie doskonalszych map i innych reprezentacji środowiska przestrzennego). Opracowanie przedstawione jako element osiągnięcia naukowego ma na celu określenie jak kształtuje się użyteczność map internetowych w kontekście komunikacji człowiek-komputer, jak również wskazanie przydatności tych narzędzi z perspektywy możliwości realizacji konkretnych zadań. Uwzględniając cel, należy podkreślić właściwy dobór metody i odpowiednie zaplanowanie badań. Badanie przeprowadzone pośród przedstawicieli różnych grup wiekowych wskazało na istotny aspekt różnego podejścia do korzystania z narzędzi PPGIS w zależności od grupy wiekowej. Jednak co istotne (i to należy uznać za istotny wkład w stan wiedzy), Autorzy opracowania wskazali, że w przypadku korzystania z PPGIS wiek użytkowników nie jest barierą ich włączania w tego typu działania, jeżeli samo narzędzie (jego interfejs) jest odpowiednio zaprojektowany. Zauważenie tej zależności, wobec istotności kapitału cyfrowego (kompetencji użytkowników Internetu), ciągłych zmian (rozwoju) narzędzi/aplikacji, wskazuje na konieczność prowadzenia dalszych badań w przedstawionej tematyce. Opisane w opracowaniu badanie bazowało na niewielkiej liczbie uczestników (na co uwagę sami Autorzy), nie pozwalało na osiągnięcie wyników istotnych statystycznie: „our sample is divided among age groups and the sample size in each group is too small to show statistically significant differences” (Artykuł, s. 66 według numeracji zeszytu). Jednak wyraźnie wskazano kierunek dalszych naukowych dociekań, i być może konieczność, głębszego zastanowienia się nad kwestią wykluczenia cyfrowego z perspektywy partycypacji w planowaniu przestrzennym.

Artykuł „**Online Mapping Platforms: Between Citizen-Oriented and Research-Focused Tools of Participation?**” (współautorstwo J. Kotus) ukazał się w czasopiśmie *Journal of Planning Education and Research*, które z perspektywy miar bibliometrycznych znajduje się bardzo wysoko w zestawieniach JCR (IF=7,22) czy SCOPUS. Artykuł przedstawia kontynuację badań opisanych w poprzednim opracowaniu. Tematycznie koncentruje się na społecznej percepcji map internetowych. Głównym odniesieniem jest tutaj PPGIS w kontekście PAR (*Participatory Action Research* - partycypacyjne badania w działaniu). Pytanie jakie zadają sobie Autorzy jako punkt wyjścia, dotyczy tego, czy poza dostarczaniem wiedzy dla badawczy, władz samorządowych, narzędzia PPGIS są w stanie rozwijać emancypację w lokalnych społecznościach, ich poczucie sprawstwa, wspierać PAR. Badania przeprowadzono w dwóch polskich miastach (Poznań, Białystok), otrzymując odpowiedzi od ponad 1 400 dorosłych

mieszkańców. Celem było pozyskanie informacji odnośnie ich opinii względem cyfrowych (internetowych) form partycypacji społecznej. Przeprowadzono również quasi-eksperyment pośród 30 użytkowników polegający na wykonywaniu konkretnych zadań – jak można się domyśleć jest to element badań wspólny z poprzednim opracowaniem zawierającym się w drugim temacie osiągnięcia naukowego. Istotnym jest, że Autorzy w konkluzjach z przeprowadzonego procesu badawczego wskazują na fakt, że pomimo dużej użyteczności stosowania map internetowych w partycypacji społecznej, nie zastąpią one realnej współpracy (bezpośredniego kontaktu) z członkami lokalnych społeczności. Konieczna jest zatem w procesach partycypacyjnych dwutorowa komunikacja/interakcja pomiędzy badaczami a mieszkańcami. Autorzy podkreślili również, że współczesne procesy planowania przestrzennego nie mają na celu tylko „organizowania” przestrzeni, lecz również między innymi wykształcanie odpowiednich postaw społecznych, budowanie podstaw pod kompetencje obywatelskie. Wskazuje to na fakt, iż pomimo rozwoju zastosowań Internetu w różnych sferach (obecnie można również powołać jako katalizator pandemii COVID-19), nie można zapominać o kwestiach immanentnie związanych z naturą funkcjonowania społeczności – bezpośrednich kontaktach, współpracy, rozumienia i czucia wspólnych wartości i celów. Również, jak w przypadku drugiego artykułu w tym temacie osiągnięcia naukowego, głównego wkładu do obecnego stanu wiedzy należy upatrywać bardziej w zainicjowaniu kierunku myślenia o procesach partycypacji z wykorzystaniem internetowych platformach mapowych, niż empirycznego udowodnienia reguł, zależności – stworzenia wkładu do rozwoju teorii naukowej. Sami Autorzy zwracają na to uwagę „Currently, it is worth starting a discussion not only on how to prevent the exclusion of groups that “slip away” in such studies but also on how to include PPGIS tools in the process of building a true sense of agency among the community” (Arykuł, s. 12).

Podsumowując drugi temat osiągnięcia naukowego należy wskazać, silnie zarysowane w nim podejście krytyczne do badanych/opisywanych map internetowych. Habilitant (wraz z współautorem) wykazuje duże zrozumienie społecznych podstaw partycypacji, z jednoczesnym wskazaniem istotnych ograniczeń narzędzi internetowych. Jak wspominałem dwa przedstawione przez dra Michała Rzeszewskiego opracowania posiadają głównie walor inicjowania dyskusji naukowej nad kwestiami wykorzystania map internetowych w procesach partycypacyjnych. Wprowadzanie nowych pytań czy też wskazywanie ograniczeń, możliwości poszczególnych narzędzi, uznać należy za wkład w rozwój dyscypliny, jeżeli nie jest ograniczone tylko do samego aspektu zastosowania narzędzia. W przypadku tego nurtu badań Habilitanta narzędzie (mapy internetowe) poddawane jest ocenie i analizie w wielu sferach, z odwołaniem do adekwatnej literatury naukowej i umiejscowienia rozważań we współczesnych nurtach badawczych.

Trzeci temat w ramach osiągnięcia naukowego Habilitant określił: „Media przestrzenne jako źródło danych w geografii społeczno-ekonomicznej”. Został on zaprezentowany poprzez trzy opracowania (jedno samodzielne, dwa współautorskie).

Artykuł „**Spatial Characteristics of Twitter Users—Toward the Understanding of Geosocial Media Production**” (współautorstwo L. Beluch) ukazał się w jednym z czasopism firmowanych przez MDPI (ISPRS International Journal of Geo-Information, IF=1,72). Autorzy bazują na materiale pozyskanym z serwisu Twitter odnośnie wpisów dla pięciu miast (Dublin, Edynburg, Kraków, Poznań, Walencja). Warto podkreślić, że opieranie się na danych pochodzących z serwisu Twitter jest popularne wśród badaczy (w tym i geografów) zajmujących się przestrzenią cyfrową, głównie z powodu łatwego dostępu do danych/możliwości ich pozyskania. Jednak ich reprezentatywności w odniesieniu do użytkowników Internetu jest niska. Różna popularność w poszczególnych państwach (odzwierciedlone jest to w wynikach prezentowanych w artykule – tabela 1, s. 5 Artykułu), środowiskach, duży udział automatycznie generowanych treści powoduje, że często uzyskiwane wyniki tego typu badań są dalekie od ogólnych prawidłowości znanych z innych mediów społecznościowych. Również, co istotne, jak wskazuje Habilitant w swoich opracowaniach, udział treści, które można zgeolokalizować jest stosunkowo niewiele w stosunku do całości wytwarzanych przez użytkowników. Autorzy opracowania wskazują na ograniczenia tego serwisu, jednocześnie podkreślając, że obraz „rzeczywistości” uzyskany z danych pochodzących z mediów geospołecznościowych, jest zależny od specyficznych dla danego serwisu afordancji i cech użytkowników. Cennym wkładem do naszego zrozumienia tego jak powstaje cyfrowy obraz miasta jest wskazanie, że można wyróżnić różne grupy użytkowników (producentów treści) analizowanego portalu. Z jednej strony mamy użytkowników zaznaczających swoją aktywność rzadko i w niewielkiej liczbie miejsc, z drugiej strony tych, których intensywniej „wytwarzają” cyfrowe obrazy miejsc. Cyberpejzaż jest więc w dużej części zależny od bardzo małej liczby użytkowników. Również zwrócono uwagę na inne zachowania mieszkańców miast i przyjezdnych, co samo w sobie jest znane praktycznie od początku analiz bazujących na danych pochodzących z mediów przestrzennych. W efekcie w opracowaniu ukazano, że cyberpejzaż opracowany na podstawie mediów geospołecznościowych jest skomplikowany, zależny od przestrzennych zachowań użytkowników: „wszystkie te obserwacje razem składają się na skomplikowany obraz przestrzennych charakterystyk użytkowników mediów geospołecznościowych, silnie warunkujący sposób ich interpretacji” (Autoreferat, s. 21). Wpływa to w istotny sposób na interpretację danych. Należy podkreślić, że same wyniki w ogólnym znaczeniu nie są odkrywcze, jednak dzięki ich interpretacji i zwrócenia uwagi na aspekty odpowiedniego podejścia do korzystania z danych z analizowanego typu mediów, są niewątpliwie istotnym głosem w toczącej się dyskusji w zakresie korzystania z danych opisujących cyfrowe obrazy miast na niwie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej.

Opracowanie „**Care, Indifference and Anxiety—Attitudes toward Location Data in Everyday Life**” (współautorstwo P. Luczys) podobnie jak poprzednio opisane ukazało się w ISPRS International Journal of Geo-Information (czasopismo MDPI). Artykuł opiera się na danych pozyskanych poprzez badania ankietowe w Poznaniu i Edynburgu. W ich wyniku pozyskano informacje o nastawianiu użytkowników Internetu do danych lokalizacyjnych i mediów przestrzennych (m.in. rozszerzona rzeczywistość) i ich wiedzę o nich. Badaniu podlegali studenci z dwóch szkół wyższych (po jednej z każdego miasta). Taki dobór respondentów w oczywisty sposób wpływa na wyniki badań i możliwości uogólnień, na co zresztą zwracają uwagę Autorzy opracowania: „Our respondents were probably more skilled and more accustomed to using mobile services and smartphones than the average city dweller” (Artykuł, s. 4). Przy czym, opierając się na licznych publikacjach w literaturze światowej, prawidłowość ta jest oczywista. Wynik badań w oczywisty sposób może być interpretowany tylko w odniesieniu do analizowanej grupy użytkowników smartfonów. W analizie odwołano się do trzech wymiarów: wiedzy, emocji i refleksji, co stanowiło podstawę do wydzielenia 18 typów nastawiania do danych lokalizacyjnych. W opracowaniu zagregowano te typy do pięciu grup (pop-użytkowość, programowalność, serce i umysł, podmiotowość, prywatność). Autorzy ukazali różnorodność podejścia użytkowników Internetu (z zastrzeżeniem składu badanej grupy) odnośnie udostępniania informacji o swojej lokalizacji i produkcji mediów przestrzennych. Za wkład w rozwój badań nad możliwością zastosowań danych lokalizacyjnych na gruncie dyscypliny należy uznać to, że zwrócono uwagę na różnorodność podejść użytkowników w badanym zakresie, co wpływa w znaczący sposób na kwestie interpretacji wyników. Wobec złożoności postaw, różnego poziomu świadomości i rozumienia w jaki sposób przekazujemy informacje przestrzenne o swoim funkcjonowaniu i jak są wykorzystywane przez różne instytucje, właściwe zrozumienie badanych procesów wymaga w pierwszej kolejności dokładnego rozpoznania charakterystyki zachowań „twórców” danych. Warto zwrócić uwagę, że wobec powszechności korzystania ze smartfonów i innych urządzeń mobilnych, analizowane w opracowaniu problemy stają się/stały się kluczowe w rozumieniu przestrzennych zachowań ich użytkowników. Są również ważne w kontekście analiz wykluczenia cyfrowego, stratyfikacji społecznej, albowiem pytania kto? dla kogo? po co? tworzy cyfrowe reprezentacje przestrzeni, będą nabierały coraz większego znaczenia.

Artykuł „**Geosocial capta in geographical research – a critical analysis**” ukazał się w czasopiśmie Cartography and Geographic Information Science (IF=2,27). Opracowanie przedstawia przestrzenne i statystyczne porównanie zestawów danych pochodzących z trzech portali społecznościowych (Instagram, Flickr, Twitter). W zamierzeniu Autora analiza ma zwrócić uwagę na złożone zależności między praktykami przestrzennymi użytkowników serwisów społecznościowych; wskazać na motywacje użytkowników w zakresie „produkcji” geolokalizowanych wpisów (treści). Podobnie jak w kilku innych opracowaniach obszarem badawczym był Poznań (wraz z najbliższym otoczeniem); zakres czasowy obejmował jeden rok

aktywności użytkowników. W przypadku samych rozkładów przestrzennych aktywności, tworzenia treści, różnorodności wpisów (m.in. tagi) wyniki są stosunkowo oczywiste, gdyż wskazują na istotne różnice pomiędzy analizowanymi serwisami społecznościowymi. Jednym z istotnych wniosków jest to, że badany cyberpejzaż danego obszaru wygląda różnie w zależności od danych (platformy), które są pozyskane przez badacza: „social media platforms seem to create their own “ecosystems” of users with unique behavior” (Artykuł, s.10). Wybór miejsca, czasu, rodzaju portalu oraz obciążenie wynikające z kulturowego i społecznego kontekstu użytkowników są istotnymi zmiennymi wpływającymi na prowadzone analizy. Opracowanie Habilitanta wskazuje wyraźnie na istotność pojęcia zarówno samego sposobu funkcjonowania poszczególnych platform społecznościowych, jak i sposobu korzystania z nich przez użytkowników. Poznanie przez geografów specyfiki działań w przestrzeni cyfrowej jest kluczowe dla zrozumienia i właściwej interpretacji danych lokalizacyjnych (geolokalizacyjnych).

Trzeci temat w ramach osiągnięcia naukowego zgodnie z nadanym mu przez Habilitanta tytułem realizowany jest przez opracowania, które z założenie koncentrują się na analizie specyfiki danych pochodzących z mediów przestrzennych w kontekście ich wykorzystania na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej. Jest to ważny kierunek badań, gdyż obecnie znacząco wzrasta liczba opracowań korzystających z tego typu danych, przy jednoczesnym niedostatku badań nad tym jak te dane powstają – jakie mają ograniczenia, jak podchodzić do ich interpretacji.

Przechodząc do **całościowej oceny przedłożonego cyklu publikacji** naukowych pod tytułem „Cyfrowe media przestrzenne w badaniach geograficznych”, mającego stanowić osiągnięcie naukowe, chciałbym w pierwszej kolejności zauważyć, że podstawą oceny powinna być w dużej mierze treść Autoreferatu. To on właśnie porządkuje „rozproszony” dorobek i nadaje mu wspólnych ram odniesienia, odwołania do myśli przewodniej, ścieżki rozwoju naukowego. W przypadku Autoreferatu dra Michała Rzeszewskiego można zauważyć, że zdecydowanie wyraźniej niż same artykuły wskazuje on na wkład w dorobek naukowy dyscypliny, odwołuje się do wspólnego tła, umocowania w koncepcjach funkcjonujących na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej. W Autoreferacie opisy poszczególnych opracowań wchodzących w skład dorobku zmierzają zdecydowanie w kierunku uogólnień; Habilitant nadaje im wspólny punkt odniesienia. Wskazuje to na fakt zmierzania do ogólnej refleksji nad prowadzonymi badaniami i ich znaczeniem w dyskusji toczącej się nad tematyką podejmowaną przez dra Michała Rzeszewskiego w ramach dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

W przypadku **przyporządkowania swojego osiągnięcia pośród istniejących nurtów badawczych** Habilitant na rycinie 1 zawartej w Autoreferacie wskazuje: „media przestrzenne”, „media geospołecznościowe”, „podejście krytyczne w SIG”, „metodologię badań GSE”.

Osiągnięcia badawcze lokuje na styku tych nurtów teoretycznych. Szkoda, że pojawiające się skróty nie zostały rozwinięte, szczególnie, że „GSE” prawdopodobnie jest skrótem niepełnym od „geografii społeczno-ekonomicznej i geografii cyfrowej” (według opisu w tekście Autoreferatu). Kolejnym, niedociągnięciem w tym przypadku jest brak spójności w opisie nurtów badawczych. W pierwszym akapicie na stronie 5 jest ich cztery, tyle samo na przywołanej wcześniej rycinie; natomiast w opisie znajdującym się po rycinie (s. 5-6 Autoreferatu) są opisane tylko trzy (brakuje „metodologii badań”). Nie jest jasne dlaczego Habilitant opisując trzy nurty, nie opisał czwartego.

Oceniając osiągnięcia naukowe, z perspektywy wkładu w rozwój dyscypliny ze świadomością, że ma to stanowić podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego **warto rozgraniczyć ten wkład na świat i Polskę**. Jak podkreślono w kilku miejscach przy opisie poszczególnych opracowań i tematów w ramach osiągnięcia naukowego, z perspektywy literatury światowej, badania Habilitanta odwołują się do kluczowych koncepcji, żywo dyskutowanych w geografii cyfrowej. Wkład publikacji nie jest może istotny z perspektywy rozwoju tych koncepcji, stawia jednak istotne pytania w nawiązaniu do nich i niewątpliwie, obserwując poziom aktywności międzynarodowej Habilitanta, można spodziewać się w przyszłości znaczącego wzrostu wkładu w światowy stan wiedzy. Oceniając wkład w rozwój dyscypliny w Polsce (a w niej nadawany jest stopień doktora habilitowanego) trzeba podkreślić, że opracowania dra Michała Rzeszewskiego są pionierskie i unikalne w polskiej geografii społeczno-ekonomicznej. Jest on jednym z niewielu geografów zajmujących się tematyką przestrzennych aspektów funkcjonowania przestrzeni cyfrowej, w tym mediów społecznościowych. Warto również dodać, że w zaprezentowanym cyklu publikacji Habilitant wykorzystuje różnorodne metody badawcze. Są one adekwatnie dobierane do podejmowanych badań. Wskazuje to na dużą dojrzałość naukową.

Należy podkreślić jednak, że miejscami Habilitant nie dopilnował w Autoreferacie kwestii technicznych i spójności stylistycznej, terminologicznej. Zdarzają się drobne uchybienia techniczne, jak również ingerencje autokorekty, przykładowo: „wymiar przestraszny”. Błędy te nie wpływają oczywiście na merytorykę opracowania, jednak nie powinny występować aż w tak dużej liczbie w stosunkowo niewielkim objętościowo dokumencie. W autoreferacie brakuje numeracji stron; nie są jasne reguły stosowania kursywy.

Stylistyka autoreferatu również jest miejscami bliższa opracowaniom popularyzatorskim, artykułom internetowym, np. „na pierwszy rzut oka”, „nie jest przesadą stwierdzenie”, „dane te są pożywką (...) dla sektora marketingu”, „emanacją tego zjawiska”. Miejscami używane terminy są albo niejasne, niespójne w obrębie całego Autoreferatu, przykładowo: „komunikacja sieciowa” (w kontekście Sieci 2.0) (s. 7 Autoreferatu); „swoisty kapitał społeczny” (s. 21 Autoreferatu) – zresztą w artykule też ten termin nie jest dokładnie wyjaśniony; używany jest zamiennie akronim GIS i SIG (powinien być spójny zapis w obrębie

całego dokumentu); Autor jako synonimy zdaje się traktować „wielkie zbiory danych przestrzennych” z „big data” (s. 11 Autoreferatu) – nie wszystkie big data posiadają komponent umożliwiający identyfikację przestrzenną. Autor w jednym z opracowań wprowadza termin „brane” („capta”) i chociaż sam zauważa, że prawdopodobnie termin ten nie przyjmie się łatwo (o ile w ogóle), to jednak zastanawia dlaczego chociażby w obrębie opisu swoich badań nie odwołuje się/nie stosuje go częściej.

Również w przypadku precyzji opisu prowadzonych badań znaleźć można nieścisłości. Przykładowo w opracowaniu „Care, Indifference and Anxiety—Attitudes toward Location Data in Everyday Life” podano w Autoreferacie (s. 22), że badaniom podlegało 280 osób, natomiast w Artykule (s. 4) wskazano na 278 osób, przy czym w abstrakcie w tymże samym Artykule (s. 1) widnieje zapis „n=280”. Wyraźnie wskazuje to, na fakt, że z jednej strony redakcja czasopisma nie przeprowadziła odpowiedniego procesu edycji opracowania; z drugiej zaś w opisie badań mogły znaleźć się też inne nieścisłości.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych, w tym współpracy zagranicznej

Habilitant swój **dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia doktora** przypisuje do czterech zakresów tematycznych (w dużej mierze zbieżnych z cyklem publikacji – osiągnięciem naukowym). Po części związane są one z realizowanymi projektami badawczymi. Tymi zakresami są:

- **wirtualna i rozszerzona rzeczywistość** – w dużej mierze powiązany z prezentowanym tematem osiągnięcia „Media przestrzenne jako cyfrowa reprezentacja miejsca”. Habilitant przypisuje do niego publikacje odwołujące się do różnych aspektów rozszerzonej rzeczywistości miast;
- **zachowania przestrzenne turystów w mieście** – zakres w dużej mierze związany z realizowanym przez J. Kotusa grantem i zawiera głównie prace współautorskie właśnie z nim;
- **geografia krytyczna i systemy informacji geograficznej** – również zakres powiązany z prezentowanym osiągnięciem naukowym. Głównie rozwijane są treści odnośnie krytycznej analizy korzystania z danych lokalizacyjnych, jak i różnych kwestii związanych z SIG;
- **studia miejskie i partycypacja w planowaniu przestrzennym** – również związany ze współpracą z J. Kotusem, i również częściowo nawiązujący tematycznie do cyklu publikacji mającego być podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego.

Z powyższego wyraźnie wynika, że recenzowane osiągnięcie naukowe jest de facto istotną częścią ogólnego dorobku naukowego dra Michała Rzeszewskiego.

Dorobek publikacyjny dra Michała Rzeszewskiego, który został wskazany w Autoreferacie obejmuje łącznie 31 publikacji, z czego 3 to monografie (wszystkie współautorskie i jak można domniemywać po tytułach dwie z nich to ten sam materiał opublikowany w dwóch językach), 5 rozdziałów w monografiach, a 22 to artykuły naukowe. Zdecydowana większość (27) została opublikowana po uzyskaniu stopnia doktora. Biorąc pod uwagę fakt, że powstały one w okresie 11 lat częstość komunikowania wyników prac badawczych należy uznać za przeciętną. Jednak z drugiej strony należy zauważyć, że istotniejszą od ilości publikacji jest ich jakość i odbiór w środowisku naukowym. W przypadku publikacji dra Michała Rzeszewskiego w obydwu przypadkach sytuacja jest klarowna, bowiem **wskaźniki bibliometryczne dla poszczególnych publikacji, jak i całego dorobku są dobre**. Autor podaje (według stanu na czas przygotowania Autoreferatu), że sumaryczny Impact Factor jego prac wynosi 29,1 (bez cyklu publikacji 16,6). Liczba cytowań (podana bez autocytowań) w Web of Knowledge jest znacząca i wynosi 171, przy czym po wyłączeniu opracowań wchodzących w zakres cyklu publikacji jest to 129. Dla Google Scholar liczba cytowań to 493 (po wyłączeniu cyklu – 398). Wskaźniki te należy uznać, zwłaszcza w zestawieniu z liczbą publikacji, za dobre i wskazujące, że wpływ na dyscyplinę jest zauważalny. Przy czym należy jednak zauważyć, że na miary bibliometryczne wpływa mają również cytowania z opracowań mieszczących się tematycznie w geografii fizycznej. I tak na początek lipca 2022 Google Scholar wskazuje 496 cytowań opracowań dra Michała Rzeszewskiego (zgodnie z opracowaniami przypisanymi do profilu; z uwzględnieniem samocytowań), z czego najwięcej, gdyż aż 181, ma opracowanie „Sediment sources and sedimentation processes of 2011 Tohoku-oki tsunami deposits on the Sendai Plain, Japan—insights from diatoms, nannoliths and grain size distribution”. Nie należy tego traktować jako istotnie obniżającego wartość prac Habilitanta, gdyż nawet po odjęciu opracowań z zakresu geografii fizycznej wskaźniki bibliometryczne są dobre.

Odnosząc się zarówno do publikacji stanowiących cykl publikacji, jak i pozostałych, stwierdzić należy, że dorobek Habilitanta jest merytorycznie ważny, zawiera duże elementy nowatorskich, zwłaszcza na gruncie polskiej geografii społeczno-ekonomicznej. Wyniki badań były publikowane zazwyczaj w dobrych i bardzo dobrych czasopismach. Jest to podstawą do stwierdzenia, że **dr Michał Rzeszewski dobrze opanował nowoczesny warsztat badawczy**.

Odnosząc się do aktywności związanej z realizacją **grantów naukowych należy zauważyć dużą aktywność Habilitanta** w tym zakresie. Był/jest (stan na moment opracowania Autoreferatu) kierownikiem pięciu grantów, w tym czterech mieszczących się w ogólnych ramach geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Odnosząc się tylko do nich, trzy to granty finansowane przez NCN, jeden był grantem wewnętrznym UAM. Jako uczestnik/współpracownik Habilitant uczestniczył/uczestniczył w sześciu grantach. Na uwagę zasługuje udział w projekcie H2020, jak również przypisanych do University of Edinburgh.

Dr Michał Rzeszewski podaje w Autoreferacie, że w momencie jego składania dwa kolejne wnioski (z rolą kierownika) są w trakcie oceny. Jednym z nich jest projekt w ramach konsorcjum CHANSE (ostatecznie projekt nie uzyskał finansowania) – brakuje w tym przypadku wskazania czy chodzi o rolę potencjalnego kierownika zespołem polskim, czy też całym międzynarodowym zespołem.

Silną stroną Habilitanta jest jego współpraca międzynarodowa. W roku 2021 przebywał przez 4 miesiące na stypendium (program NAWA im. Mieczysława Bekkera) w Maynooth Social Science Institute w Irlandii. Habilitant odbywał także krótsze staże i wyjazdy badawcze w innych instytucjach naukowych w Wielkiej Brytanii oraz Stanach Zjednoczonych. W sumie ponad pół roku przebywał w pięciu zagranicznych ośrodkach, co niewątpliwie pozytywnie przełożyło się na dalszą współpracę naukową i rozpoznawalność w środowisku naukowym poza granicami Polski. Wcześniej opisane projekty oraz publikacje naukowe powstałe we współpracy z naukowcami z zagranicy wyraźnie wskazują na bardzo dobre kontakty z zagranicznymi naukowcami i umiejętności nawiązywania oraz realizowania wspólnych projektów badawczych, czy innych działań wpływających pozytywnie na rozwój naukowy.

Dr Michał Rzeszewski bierze aktywny udział w funkcjonowaniu społeczności naukowej referując wyniki swoich badań na licznych konferencjach. W sumie przedstawił referaty na 19 konferencjach międzynarodowych i 17 krajowych. Warto odnotować regularny udział w konferencjach brytyjskiego The Royal Geographical Society, jak również kilkakrotny udział w corocznych konferencjach American Association of Geographers. Również podczas wyjazdu naukowego do USA prezentował wyniki badań na czterech uczelniach. Na kilku krajowych konferencjach Habilitant wygłosił referaty na zaproszenie. Na pewno liczba wystąpień, jak i udział w wielu konferencjach o zasięgu światowym jest mocną stroną aktywności naukowej Habilitanta. Według Autoreferatu dr Michał Rzeszewski recenzował artykuły w 11 czasopismach naukowych – nie podano jednak ich liczby. Recenzje były wykonywane dla czasopism zagranicznych, jak i polskich.

Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego,

Podczas swojej pracy na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Habilitant prowadził 17 przedmiotów (w tym 15 autorskich), co jest standardem w polskich realiach pracy na uczelni. Zauważalne jest, że praktycznie wszystkie z przedmiotów tematycznie związane są głównym obszarem zainteresowań, m.in. dotyczą spektrum zagadnień powiązanych z Internetem, partycypacją społeczną, analizami danych, tworzeniem wizualizacji (w tym przestrzennych). Prowadził również seminaria i pracownie magisterskie, licencjackie i inżynierskie. Dr Michał Rzeszewski był promotorem kilkudziesięciu prac dyplomowych

studentów (głównie inżynierskich); był recenzentem ponad 100. Pełni rolę promotora pomocniczego w trzech przewodach doktorskich. Poza aktywnością wynikającą z obowiązków na macierzystym wydziale również prowadził, zajęcia w innych jednostkach.

Dr Michał Rzeszewski pełnił/pełni liczne funkcje, m.in. Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzennej, Rady Dziekańskiej oraz Rady Programowej dla kierunku Geoinformacja. Jak wspomniano w opisie kariery naukowej jest kierownikiem Pracowni Geografii Krytycznej. Współpracuje również z kołami naukowymi studentów, wspiera i angażuje ich w projekty badawcze. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego, American Association of Geographers i Digital Geographies Research Group (Royal Geographic Society).

W przypadku działalności popularyzatorskiej zauważalna jest aktywność w szerzeniu idei i wiedzy związanej z technikami, programami stosowanymi w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej oraz pokrewnych dyscyplinach. Są to warsztaty, wystąpienia zarówno w szkołach podstawowych jak i na wyższych etapach edukacji. Również w działalności popularyzatorskiej odzwierciedlone są zagadnienia obecne w przedstawionym osiągnięciu naukowym (np. interaktywna mapa konsultacji społecznych, warsztaty i filmy związane z promocją VR w badaniach geograficznych).

Oceniając ogólnie dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski dra Michała Rzeszewskiego należy stwierdzić, że w każdym z tych zakresów prezentuje się solidnie – na (dobrym) poziomie, który wynika z osiągniętego etapu rozwoju kariery pracownika szkoły wyższej.

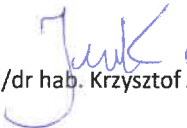
Konkluzja

Biorąc pod uwagę zamieszczoną powyżej ocenę osiągnięcia naukowego oraz pozostałego dorobku dra Michała Rzeszewskiego, mogę stwierdzić, że jest on dojrzałym, samodzielnym naukowcem, który podejmuje się nowych i ważnych dla dyscypliny wyzwań badawczych.

Zgodnie z Art. 219. 1. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która „posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój (...) dyscypliny” oraz „wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”. Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowego dra Michała Rzeszewskiego oraz jego osiągnięcie naukowe „Cyfrowe media przestrzenne w badaniach geograficznych” stwierdzam, że **spełniają one wszystkie formalne i merytoryczne warunki określone w powołanej ustawie.** Na tej podstawie wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna

i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o **przyjęcie rozprawy habilitacyjnej oraz dopuszczenie dra Michała Rzeszewskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.**

Wrocław, dnia 8 lipca 2022

/dr hab. Krzysztof Janc/